

KWAŚNY (138) *ai*

kwaśny (137), **kwaśni** (1); kwaśny : kwaśni *JanNKarKoch* (1 : 1)

-f-, -s- (82), -ś- (51), -fz-, -sz- (5).

a *jasne*.

sup najkwaśni(e)jszy (1).

sg m N kwaśny (18), najkwaśni(e)jszy (1). ◊ *G* kwaśn(e)go (4). ◊ *A* kwaśny (1). ◊ *L* kwaśnym (5).
◊ *f N* kwaśnã (4), kwaśn(a) (7). ◊ *G* kwaśn(e)j (10). ◊ *D* kwaśn(e)j (1). ◊ *A* kwaśną (3). ◊ *I* kwaśną (3).
◊ *n N* kwaśn(e) (18). ◊ *G* kwaśn(e)go (8). ◊ *A* kwaśn(e) (4). ◊ *I* kwaśn(e)m *FalZioł* (3), kwaśnym (1)
SienLek. ◊ *L* kwaśnym (1). ◊ *pl N subst* kwaśné (22); -é (1), -(e) (21). ◊ *G* kwaśnych (14), kwaśnech
(1); -ych : -ech *FalZioł* (10 : 1; III 23c). ◊ *A subst* kwaśn(e) (4). ◊ *I n* kwaśn(e)mi (2). ◊ *L* kwaśnych (3).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.

Przymiotnik od „kwas”:

1. *O cierpkim, charakterystycznym dla octu i niedojrzałych owoców smaku; austerus BarBydġ, Murm, Mymer¹, Calep; acidus Mącz, Cn; acerbus Vulg; peracerbus Calep (96) : BartBydġ 17; PIgwy fą rozmagite/ Iedny fą flodkie/ drugie takiego smaku iako lefne iabłka niedozrzałe, A drugie fą maiące w łobie cirpnoć/ Czwarte fą kwałne FalZioł III 13c; IAbłko Citrowe ma [...] w poŕzrodku wodnoć kwałną. FalZioł III 19d; Wielbłędzi w kwałnych ziołach fie kochaią FalZioł IV 7b; chczefzli iuchę kwałną wczynić: możefz/ iabłkiem Pomorańczowem/ albo winem kwałnem/ albo Limonijami, albo iabłki kwałnemi/ wonnemi FalZioł V 68, I 107d, II 3a, III 21b, 22a, 23a (24); lekarze piŕzą, iż kwałne rzeczy wyłufzaią. Gorzłkie grzeiác rozłtapiaią GlabGad C6v, C5, I5; Leop Sap 4/5; Mącz 2b [2 r.], 271d; SienLek 9, 42, 63, 94, 105; GórnDworz I; Calag 403a; Austerus – Srog, czierpki kwałzny. Calep 118a, 774a.*

W przeciwstawieniu: »słodki ... kwaśny« (15): Słodkie rzeczy nie fluzą w mor/ ale kwałne wiecey fluzą. *FalZioł V* 64v, I 85a, III 13c, 20c, d [2 r.], 21a (11); *GlabGad* 15 [2 r.]; *SienLek* 13, 94.

W charakterystycznych połączeniach: *granat kwaśny* (-a, -e) (4), *jabłko* (8), *owoc* (3), *pigwa* (2), *pokarm, pomagranatum* (5), *potrawa* (2), *rzecz* (18), *żurawina* (2).

Wyrażenia: »kwaśna cierpność« (2): Grułzki kamienifthe/ kwałney cierpnoći/ po obiedzie maią być iedzony *FalZioł III* 23d, III 13d.

»smak kwaśny« [*szyk 3 : 3*] (6): Wifnie czarne. [...] fą smaku kwałnego *FalZioł III* 21b, I 107d, III 20c; Czemu kwałny smak czyni dobre pobudzenie kn iedzeniu. *GlabGad C7, C6v, C7*.

»kwaśne wino« = *vinum austerum BartBydġ, Murm, Mymer¹; vinum acidum a. omphacinum Mącz* [*szyk 8 : 3*] (11); *BartBydġ* 170b [2 r.]; *Murm* 165; *Mymer¹* 41 v; (*nagł*) *Vinum agrefte*. Wino płone. (-) [...] *AGreft* iefł wino kwałne kthore wycifną z gron niezrzałech/ po tim wytłoczywłzy dadzą na flończu ftać iżby fie zgęłtnęło *FalZioł I* 155c, V 64, 64v, 68; *Mącz* 2b, 263d; *SienLek* 99.

Zestawienie: »woda kwaśna« = *rodzaj wody mineralnej* [*szyk 2 : 1*] (3): W Niemcóch w Heilpoganie náyduie fye wodá kwaśna/ którey to ludźie do roznych potrzeb wżywác zwykli *Oczko* 4, 4v, 8.

Szeregi: »kwaśny, (a, albo) ci(e)rpniący« (4): Wiele a częłte iadanie iabłek zwłafzcza khwałnech/ á cirpniących/ gotowa przyczyna ku przyfciu łamania *FalZioł III* 23c, III 23c, V 19a; *SienLek* 4v.

»kwaśny i occiany« (1): przyczyna nie łącznego rodzenia/ iedzenie brzemiennej paniey [...] kwaśnych y oczciany pokarmow, ktore íciłkaią żyły *FalZioł* V 18a.

»kwaśny, (a) przykry« = *omphacinus Mącz* (2): *Mącz* 263d; ciało cienczy [...] wracánie/ poft/ kwaśne á przykre potrawy y fuche/ picie nie łodkie. *SienLek* 5.

W przen (3) : A czo theż zárzucią drugie pímo [...] Y tego nie rozumieją. Potrzebá to doczćić dáley. [...] A także tho owoc zły ieft/ kwaśny y brzydki/ ćirpnąca tarnká. *SarnUzn* H4; nas z ofobliwey łálki íwey nie zápomniál/ á narod náłz obrał/ y to leśne drzewo/ kwaśne iábłká rodzące [!]/ w pień łodkiego korzenia Syná íwego wźczepić [...] nie zániechał. *SkarŻyw* 26.

Szereg: »kwaśny i ćirpnący« (1): O iákoż tho ieft brzydki owocz á práwie grono winá onego płonnego á kwaśnego y ćirpnącego. Ná koniec widziemy co s tego vrośło/ iákie záiátrzenie ieft w tych ludziach *Sarn Uzn* IH5v.

Przen (5) :

a) *Niezadowolony, niechętny; tristis Cn* (3) : kiedy owo ktho wźzetcznie wda íie w rzecz s íwym pánem [...] pan [...] iefli odpowie/ tedy s kwaśną poftawą/ a bárzo nierad. *GórnDworz* K8v.

W przeciwstawieniu: »wesoły ... kwaśny« (1): czyli wdźięcznym okiem poyrzał: twarzy iefli wesołey/ czyli kwaśney był [*vultu sereno an turbido*]? *ModrzBaz* 56v.

Wyrażenie: »kwaśnej twarzy« = *constricta fronte Cn* [*szyk 1 : 1*] (2): *ModrzBaz* 56v; nie bądźćiefz iáko obłudnicy ímętnymi (*marg*) ímutney, ábo kwasney twarzy [*obtristati PolAnt*]. (–) *WujNT Matth* 6/16.

b) *Nieprzyjemny; brzydki* (1) :

Szereg: »obrzydły a kwaśny« (1): łońce ku źimie íie íkłánia/ á ziemię zdzieráiąc z niey kwiecie/ lífth/ y trawę/ czyni obrzydłą/ a kwaśną *GórnDworz* H6.

c) *Niesmaczny* (1) :

Wyrażenie: »kwaśny obiad« = *nieprzyjemne przeżycie; tu: o sądzie Boskim* (1): Co Pan każe muń íię ítać Muń íić kaźdy aby nierad Iechać naten quaśny obiad. *RejKup* v3v.

a. *W funkcji rzeczownika* »kwaśne«: *kwaśna potrawa* (4) :

W przeciwstawieniach: »kwaśne ... rzecz słodka (2), słodkie, słodkość« (4): im więczy kwaśnego pożywamy tim íie więcy chęć mnoży ku iedzeniu, gdyż łodkie rzeczy dla napełniania chęć oddalają. *GlabGad* I5; nigdy obyad dobry być nie może bez octu/ przydayąc mu tho/ iż ku łodkoscí trzebá nyekyedy kwasnego. *GliczKsiąż* F8v, F8v; złe przy dobrym/ białe przy czarnym/ łodkie przy kwaśnym/ łatwiey y lepiej rozeznác y wybrać człowiek może. *ReszPrz* 34.

2. *O smaku i zapachu wywołanym fermentacją; zakwaszony, skwaśniały; fermentatus Mącz* (40) : *FalZioł* V 42v; *KrowObr* 78; wino ítháre ieft á kwaśne/ a nie godźi íie twemu przyrodzeniu. *HistRzym* 112v, 113v; przez ony ósm dni [*przed Paschą*] niewidác było nic kwaśnego powfzytkich gránicách Żydowfkich *SkarJedn* 248; rad iadał potrawy trefne/ także też rzadko pijał piwo dobre/ iedno gorzkie/ kwaśne/ na óstátek y mętné *WerGość* 242.

W przeciwstawieniu: »przasny ... kwaśny« (1): názwał Lácinniki Heretyki Azymity/ iż wprzáłnym a nie w kwaśnym chlebie ofiáruią *SkarJedn* 244.

Przysłowie: Acz lię maczie oco fwarzyć Qwałzne piwo ffoaba warzyć. Ale fczyryp toć radzę mało *RejKup* d8.

Wyrażenia: »kwaśny [= *zaczyniony zakwasem*] chleb« = *panis fermentatus Mącz* [szyk 7 : 1] (8): *Mącz* 121c; Smiełz to twierdzić/ ifz kwaśny chleb był/ w ktorym Pan Apoštołom fwoim táiemnicę ciááá fwego na wieczery zoftáwił? *SkarJedn* 247, 244, 272, 274, 345; *SkarŻyw* 456 [2 r.].

»ciasto kwaśne« = *zakwas; fermentum, zyme Mącz* [szyk 2 : 1] (3): *Mącz* [513]b; Weźmi ciááftá kwaśnego/ á zmiełzay z wodką miętkową/ y z octem twárdym *SienLek* 97v, 125v.

»kwaśna flegma« (1): [*grzyby*] w kwaśną flegmę á w grubą fie obracaią *FalZioł* 56c.

»kapusta kwaśna [= *kiszona*]« [szyk 8 : 4] (12): Na ogień piekielny. Wodka z kwaśney kapufty (w ktorey kapuftyę kwaśną) kwas zdzieże wczýn z thego plałtr *FalZioł* V 108v, V 18a, 19a, 94v; Czemu kapufta zwłáfczka kwaśna trzezwi pijanego człowieka *GlabGad* I3, I3, K6v, K7v; *SienLek* 2v, 9v; Cefarz wfzyftkie pułmifki z ftołu fwego^o przed nowego Cefárzá nośić każe a on wolałby był kwaśną kápuftę álbo rzodkiew. *WerGość* 246, 242; [Kápuftá wtzepach kwaśnia. Ein kraut fawer kraut. *Wokabul* 1539 X8v].

»kwaśne mleko« = *oxygala Mącz* [szyk 2 : 2] (4): *MiechGlab* 22; v nich [na dworze wielkiego kniazia moskiewkiego] záwždy ná Stole ieft [sól a pieprz]/ tákielz oczet: mleko kwaśne/ ogorki y fliwy folone w kubkoch *BielKron* 435; *Mącz* 271d; *SienLek* 101v.

»kwaśne (-a) (wy)rzyganie, zgaga« [szyk 3 : 2] (3 : 2): *FalZioł* *2; Z kąd pochodzi kwaśna zgaga to ieft kwaśne wyrzyganie. *GlabGad* K5v, K5v, K6.

Szereg: »(tak) przasny, (jako, abo, to jest nie) kwaśny«(4): ták wprzałnym iáko w kwaśnym chlebie/ poświęcony Sákráment przenaświétfzy być może *SkarJedn* 274, 272, 345; Sákráment fwoy fprawuią [...] w przálnym/ to ieft/ nie w kwaśnym chlebie. *SkarŻyw* 456. [*Ponadto w przeciwstawieniu 1 r.*].

*** *Bez wystarczającego kontekstu* (2) : Q řadko/ abo nigdi nieużiwamy/ iako tu kwaśny/ abo qwaśni. *JanNKarKoch* F2.

Synonimy: 1. *cierpki, kisły, occiany, ocetny.*

Cf KWASZONY, [KWAŚNOJUCHY], NIEKWAŚNY